

**Advies over de specificaties van graden
in het Vlaamse hoger onderwijs**

Advies over de specificaties van graden in het Vlaamse hoger onderwijs

1 Situering

De Vlaamse Onderwijsraad ontving vorig jaar de vraag van Vlaams onderwijsminister Frank Vandenbroucke om te reageren op het rapport *Bridging the Gap between Theory and Practice, possible degrees for a binary system* van het *Committee Review Degrees for the Dutch Ministry of Education, Culture and Science* (de zogenaamde “commissie Abrahamsen”).

Deze internationale commissie van experts kreeg van de heer Marc Rutte, de toenmalige Nederlandse staatssecretaris voor hoger onderwijs, de opdracht om een overzicht te maken van de Nederlandse titulatuur hoger onderwijs en die te plaatsen in een internationale context. Zij probeerde met name na te gaan wat de meerwaarde is van de toevoegingen “of Arts” en “of Science” aan de studiebewijzen van afgestudeerden uit het onderwijs gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek, onder meer in het licht van de Nederlandse keuze voor een binaire structuur met een onderzoeksgeoriënteerde stroom van hoger onderwijs en een professioneel georiënteerde stroom (met ook professionele masters). Doordat deze laatste niet gerechtigd was om de achtervoegsels aan de titulatuur van de studiebewijzen toe te voegen, vreesden sommige groepen voor een internationale onderwaardering van deze studiebewijzen. De commissie baseerde zich op een beperkt comparatief onderzoek van de situatie in Duitsland, Frankrijk, Ierland, Noorwegen, Oostenrijk, Spanje, het Verenigd Koninkrijk, Vlaanderen en Zwitserland. Het rapport Abrahamsen was een van de voorbereidende stukken voor een beleidsbeslissing in Nederland. In een eerste versie van het Nederlands voorstel van wet (oktober 2005) werd het advies van het *Committee Review Degrees* ook effectief gevolgd. In een latere versie (juni 2006) maakte het Nederlandse beleid een andere keuze (cf. *infra*).

Hoewel het rapport focust op de Nederlandse situatie, erkende de Raad Hoger Onderwijs de relevantie voor het Vlaamse hoger onderwijs, aangezien Vlaanderen en Nederland een gemeenschappelijke accreditatieprocedure met een gemeenschappelijk accreditatieorgaan opgezet hebben. Wijzigingen in het ene land zouden daarom effecten kunnen ressorteren in het andere land. Toch pleitte de Vlaamse Onderwijsraad in oktober 2005 in een korte reactie voor voorzichtigheid in deze discussie. De Raad Hoger Onderwijs wees erop dat de overheid beslissingen over de benaming van de kwalificaties in het hoger onderwijs best baseerde op meer gegevens dan enkel het voornoemde rapport. Naast het rapport en ontwikkelingen in Nederland moet een beslissing op het Vlaamse niveau immers ook inspelen op ontwikkelingen in het kader van het Bolognaproces, met name in andere landen waar afgestudeerden uit het Vlaamse hoger onderwijs terechtkomen. Bovendien moet een beleidsbeslissing ook de specificiteit van het Vlaamse hoger onderwijs respecteren.

De Vlor vindt transparantie van studiebewijzen in het hoger onderwijs van wezenlijk belang, zowel voor de interne als voor de internationale arbeidsmarkt. De positieve adviezen op de snelle implementatie van de Bolognaverklaring in Vlaanderen bevestigen dit. Maar het Vlaamse hoger onderwijs moet eveneens zijn eigen specifieke rol kunnen spelen in de regionale ontwikkeling van Vlaanderen. Het Vlaamse hoger onderwijs kent een eigen dynamiek en cultuur waarin verschillende vormen van kwalitatief hoogstaand onderwijs zich ontwikkelden. Een beslissing over de specificaties moet voldoende de kwaliteit van de opleidingen veruiterlijken voor een internationale tewerkstelling. Doordat het Nederlandse

hoger onderwijs andere opleidingsstructuren hanteert (bijvoorbeeld de optie voor professionele masters) zijn beslissingen voor Nederland niet zonder meer transposeerbaar in de Vlaamse context.

In oktober 2005, drong de Raad Hoger Onderwijs erop aan dat het Vlaamse debat over de specificaties op relatief korte termijn gevoerd zou worden. De eerste bachelors studeren namelijk af in juni 2007. Het structuurdecreet¹ stelt een uitvoeringsbesluit in het vooruitzicht en voorziet in een aantal specifieke overlegkanalen en procedures. Het lijkt aangewezen en wenselijk artikel 13 van het structuurdecreet vóór deze datum uit te voeren.

De Vlor drong er ook op aan de betrokken instellingsbesturen en studenten op een ernstige manier te consulteren. De Raad Hoger Onderwijs wilde graag bijdragen aan het debat en startte een overleggroep die dit advies voorbereidde. Het advies gaat eerst in op de Nederlandse en internationale context om nadien een voorstel te formuleren voor de Vlaamse context.

Het advies werd besproken in de raad van 14 november 2006 en goedgekeurd met eenparigheid van stemmen. Er waren 18 stemgerechtigde leden aanwezig.

2 Nederlands voorstel van wet op het hoger onderwijs en onderzoek in relatie tot de krachtlijnen van het rapport *Bridging the Gap*

Krachtlijnen van het rapport *Bridging the Gap* met betrekking tot de suffixen² “of Arts” en “of Science”:

- Een titel moet betrekking hebben op de inhoud van een programma en niet op een opleidingstraject. Daarom moet de toevoeging kunnen voor zowel de initiële opleidingen als voor de postinitiële opleidingen.
- De suffixen “of Science” en “of Arts” zijn voorbehouden voor opleidingen die gebaseerd zijn op onderzoek zowel aan universiteiten als hogescholen.
- Enkel de hbo-programma’s met een voldoende substantiële onderzoeksbasis kunnen de suffixen gebruiken. Om te bepalen welke hbo-opleidingen een voldoende substantiële onderzoeksbasis hebben, zullen er criteria worden ontwikkeld. De criteria hebben betrekking op de leerresultaten (de student is vertrouwd met traditionele en geavanceerde onderzoeksmethodes, de opleiding is gebaseerd op toegepast onderzoek). Eventueel kan ook de infrastructuur die nodig is om de leerresultaten te bereiken, in de criteria verwerkt worden.
- Voor opleidingen zonder voldoende onderzoeksbasis, worden omschrijvingen toegevoegd die de inhoud van het programma weerspiegelen. Wegens de veelheid aan opleidingen is het niet haalbaar hiervoor criteria vast te leggen.
- Het diplomasupplement is het voornaamste instrument voor transparantie.
- Een nationaal kwalificatieraamwerk, gebaseerd op het Europees raamwerk voor kwalificaties in het hoger onderwijs, is een relevant instrument om transparantie te garanderen. Het bestaande systeem van kwaliteitszorg en –bewaking wordt behouden. De NVAO zal bijkomend de bovengeciteerde criteria moeten ontwikkelen.

Het oorspronkelijke wetsvoorstel (oktober 2005) dat voor advies aan de Nederlandse Onderwijsraad werd voorgelegd, volgde het advies van het *Committee Review Degrees* voor de aanduiding van graden die aan hbo-opleidingen verbonden zouden moeten worden. Het

---

¹ Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen. 4 april 2003. Art. 13.

² Dit is de terminologie die het rapport *Bridging the Gap* hanteert.

advies neemt als uitgangspunt dat de graad moet passen bij de inhoud van de opleiding. Het criterium voor de toevoeging “of Science” of “of Arts” aan de graden “bachelor” of “master”, werd bepaald door de mate waarin een programma is verbonden met onderzoek. Het oorspronkelijke wetsvoorstel sprak van “voldoende verbinding met onderzoek”. Verder zou er nog beleidsruimte voor het college van bestuur zijn “indien (...) het college van bestuur dat wenselijk acht”. De NVAO kreeg de taak de namen van de graden te valideren en daarvoor criteria te ontwikkelen.

Cruciaal daarbij was de definitie van “voldoende verbinding met onderzoek”. De NVAO werd geacht de criteria uit te werken in de accreditatie- en toetsingskaders. Deze hadden moeten aansluiten bij wat internationaal gangbaar is en leiden tot internationale herkenbaarheid van het hbo als vorm van hoger onderwijs. De kaders zouden ter goedkeuring worden voorgelegd aan de Nederlandse minister bevoegd voor onderwijs.

De Nederlandse Onderwijsraad, en ook de Nederlandse universiteiten en de hogescholen vonden dat het uitgangspunt van een inhoudelijke benadering juist was. De Nederlandse Onderwijsraad had zelfs waardering voor de creativiteit waarmee het *Committee Review Degrees* een mogelijke oplossing had aangereikt voor het slepende dispuut over de graden in het hbo. De onderwijsraad stelde dat hierover zeker op korte termijn helderheid moest komen. Dat nam echter niet weg dat de Onderwijsraad evenwel aarzelde bij de kans op een bevredigende operationalisering van de criteria. Als voorwaarden voor operationalisering stelde de Onderwijsraad op voorhand dat de criteria in ieder geval qua zwaarte mutatis mutandis moesten overeenkomen met de criteria die elders in het hoger onderwijs voor onderzoeksbeoordeling worden gehanteerd en dat ze moesten aansluiten bij wat internationaal gangbaar is.

Het voorstel van wet van 8 juni 2006 volgt het advies van het rapport Abrahamsen echter niet en opteert ervoor de beslissing voor toevoeging³ bij het college van bestuur van de instelling te leggen en de toevoeging ook voor hbo-opleidingen open te stellen (art. 2.13 Graadverlening na examen):

- 1 *Het college van bestuur verleent de graad Bachelor aan de student die met goed gevolg het examen heeft afgelegd dat is verbonden aan een wo-bacheloropleiding of een hbo-bacheloropleiding.*
- 2 *Het college van bestuur verleent de graad Master aan de student die met goed gevolg het examen heeft afgelegd dat is verbonden aan een wo-masteropleiding of een hbo-masteropleiding.*
- 3 *Als het een wo-bacheloropleiding of wo-masteropleiding betreft voegt het college van bestuur aan de graad toe:*
  - *‘of Arts’, ‘of Science’, en als het college van bestuur dat wenselijk vindt de vermelding van het vakgebied of beroepenveld waarop de graad betrekking heeft, of*
  - *een voor die opleiding of groep van opleidingen bij ministeriële regeling vastgelegde toevoeging.*
- 4 *Als het een hbo-bacheloropleiding of hbo-masteropleiding betreft voegt het college van bestuur aan de graad toe:*
  - *de vermelding van het vakgebied of beroepenveld waarop de graad betrekking heeft, en*

---

³ Dit is de terminologie die het Nederlandse voorstel van wet van 8 juni 2006 hanteert.

- *als het college van bestuur van oordeel is dat het recht doet aan de inhoud van de opleiding 'of Arts', 'of Science'.*

3 Andere internationale voorbeelden

3.1 Welke specificaties?

Het rapport Abrahamsen geeft de titulatuur hoger onderwijs in een aantal Europese landen weer⁴. In Ierland bestaat een enorme variëteit aan titels. Voor niet-universitaire opleidingen, beslist het accreditatieorgaan welke instelling welk diploma met welke titel mag uitreiken. Het rapport lijst een aantal van de mogelijke specificaties op: "of Arts", "of Business", "of Business Administration", "of Science", "of Engineering", "of Music". Uit de titulatuur kan noch de aard (toegepast of academisch), noch de inhoud van het studieprogramma afgeleid worden. Deze informatie vindt men in het diplomasupplement.

In Zwitserland bestaat de diplomtitulatuur uit: bachelor of master, specificatie, instelling, precisering van de opleiding. Alleen het laatste element is facultatief. Volgende specificaties worden gebruikt: "of Arts", "of Science", "of Laws", "of Theology", "of Engineering". Over de specificatie "of Medicine" is nog geen beslissing genomen. Elke instelling mag vrij haar specificaties kiezen. Een ingenieursopleiding zal aan instelling X een "Bachelor of Science (Instelling X) in Engineering" uitreiken en aan instelling Y "Bachelor in Engineering (Instelling Y)". Aangezien de naam van de instelling deel uitmaakt van de titulatuur, kan men opmaken om welke soort opleiding het gaat.

Duitsland heeft de specificaties beperkt tot: "of Arts", "of Science", "of Engineering", "of Laws", "of Fine Arts" en "of Music". Ook hier kunnen instellingen vrij kiezen voor een bepaalde specificatie, waardoor de titulatuur geen aanwijzing over de aard van de opleiding bevat.

In Oostenrijk zijn de specificaties beperkt tot opleidingen aan de universiteit. Elke universiteit kan echter vrij de specificaties vastleggen.⁵

In Spanje moeten alle diplomtitels een specificatie bevatten die het diploma nader omschrijft en de uitreikende instelling vermelden.

Het rapport Abrahamsen beklemtoont dat, in tegenstelling tot wat vaak beargumenteerd wordt, de situatie in het Verenigd Koninkrijk helemaal niet transparant is. De meest gebruikte specificaties zijn "of Science" en "of Arts". Maar ook hier kiezen instellingen autonoom voor een specificatie, en zelfs binnen instellingen is de coherentie vaak zoek. De specificatie "of Laws" wordt onregelmatig en inconsistent gebruikt. Wat de kunstopleidingen betreft, kiest men ongeacht het soort opleiding voor de specificatie "of Arts". In het Verenigd Koninkrijk hecht men meer en meer belang aan het diplomasupplement voor de inhoudelijke specificatie van een opleiding.

---

⁴ *Bridging the Gap between Theory and Practice*, pp. 31-36.

⁵ Cf. de nieuwe Oostenrijkse wet van 9 juni 2006. Het rapport Abrahamsen verwijst nog naar de oude wetgeving en vermeldt volgende mogelijke specificaties voor de bachelor: art., rer. nat., phil., iur., rer. soc. oec., tech., theol. Op masterniveau ("Magister") werd dat: med. Vet., arch., art., rer. nat., pharm., phil., phil. fac. theol., iur., des. ind., iur. Rer. Oec., rer. soc. oec.

3.2 Wanneer worden welke specificaties gebruikt?

In een internationale context, zijn de meest gebruikte specificaties “of Arts” en “of Science”, met als voornaamste combinaties: *BA (Bachelor of Arts)*, *BSc (Bachelor of Science)*, *MA (Master of Arts)* en *MSc (Master of Science)*. We gaan voor deze, en voor “of Laws” na of er een algemeen patroon bestaat in de omliggende landen.

3.2.1 Bachelor / Master of Arts

De titel met specificatie “of Arts” wordt doorgaans gebruikt om aan te geven dat men een wetenschappelijk of academisch georiënteerde initiële bachelor- of masteropleiding heeft afgerond in de geesteswetenschappen (letteren, wijsbegeerte, theologie, etc.) of sociale wetenschappen (economie, sociologie, psychologie).

Bij onze noorderburen wordt bij sommige studies in de sociale wetenschappen die wiskundig zijn (zoals econometrie), de specificatie “of Science” toegevoegd.

In het Verenigd Koninkrijk varieert het gebruik. In tegenstelling tot de meeste universiteiten die een onderscheid aanhouden tussen *Arts* en *Science*, kennen enkele (waaronder Oxford en Cambridge) *Bachelor of Arts* en *Master of Arts* toe ongeacht het onderwerp. De Schotse universiteiten kennen een *Master of Arts* toe aan de *undergraduates in the arts*, naast een *Bachelor of Science* voor hun collega's in de wetenschappen.

3.2.2 Bachelor / Master of Science

De titel met toevoeging “of Science” wordt doorgaans gebruikt om aan te geven dat men een initiële bachelor- of masteropleiding heeft afgerond in de toegepaste wetenschappen (techniek, ingenieurswetenschappen) of exacte wetenschappen (alle natuurwetenschappen of wiskunde).

In Nederland wordt bij sommige studies in de sociale wetenschappen die wiskundig zijn (bijvoorbeeld econometrie) de titel *Master of Science* toegekend (deze studies hebben slechts een duur van één jaar). Sommige universiteiten kennen de titel *Master of Science* ook toe aan de afgestudeerden van een speciale postinitiële onderzoeksmaster (*Research Master of Science* genoemd), dit in plaats van de gebruikelijke (maar in Vlaanderen ongebruikelijke) titel *Master of Philosophy*. In zo'n geval volgt de masteropleiding na een reeds afgeronde master (master-na-master).

3.2.3 Bachelor / Master of Laws

De titel met toevoeging “of Laws” wordt gebruikt om aan te geven dat men de initiële bachelor- of masteropleiding heeft afgerond in de rechtsgeleerdheid.

4 De Vlaamse situatie

4.1 Afstemming met buitenlandse voorbeelden

Een Vlaamse tegenhanger vinden voor de specificaties zoals gebruikt in de omliggende landen, waarmee onze regio de meeste economische en culturele contacten heeft, lijkt

vrijwel onmogelijk. Aangezien zowel Nederland, Frankrijk als Duitsland zelf worstelen met een gelijkaardige herdefiniëring van hun hogeronderwijsgraden, ligt afstemming niet onmiddellijk voor de hand. Het Verenigd Koninkrijk kan evenmin een model aanbrengen, aangezien het geen eenvormig systeem kent.

4.2 Keuze voor Engelstalige graden

De Raad Hoger Onderwijs is voorstander van het gebruik van de Engelstalige graden omwille van de internationale herkenbaarheid. Het lijkt daarom aangewezen ook de Engelstalige specificaties te gebruiken, zoals in artikel 13 van het structuurdecreet bepaald.

4.3 Is specificatie noodzakelijk?

De Raad Hoger Onderwijs is voorstander van de specificatie van graden. Vandaag kan specificatie overbodig lijken, vooral in de Vlaamse context. In het kader van een uniform Europees systeem, is specificatie echter belangrijk.

Vlaanderen speelt in Europa een voortrekkersrol wat de implementatie van het Bolognaproces (met de invoering van de bachelor-masterstructuur) betreft. Vlaanderen stond ook aan de wieg van het Europese diplomasupplement. In deze context is de Raad Hoger Onderwijs van mening dat Vlaanderen geen afwachtende houding moet aannemen bij de invoering van de specificaties. Als Vlaanderen op korte termijn een uniforme en transparante regelgeving ter zake uitwerkt, kan het ook in dit dossier het voortouw nemen.

4.4 Specificatie van *academische* graden

Artikel 13 van het structuurdecreet voorziet enkel specificatie van graden voor academische opleidingen. De Raad Hoger Onderwijs onderschrijft deze keuze, maar stelt dat Vlaanderen zich moet afstemmen op de Europese ontwikkelingen. Wanneer zou blijken dat meerdere landen uit de Europese hogeronderwijsruimte ervoor opteren om specificaties ook aan de graden van professionele opleidingen toe te voegen, zoals dit nu ook werd opgenomen in het Nederlandse wetsvoorstel, dan is de raad van mening dat Vlaanderen deze stap ook moet zetten.

4.5 Welke specificaties?

Het structuurdecreet kiest voor de specificaties “of Science” en “of Arts”.

De Raad Hoger Onderwijs pleit voor uitbreiding van de specificaties met “of Laws”, en “of (Veterinary) Medicine”.⁶ De specificatie “of Laws” is internationaal aanvaard en ruim verspreid. Geneeskundige opleidingen zijn in meerdere Europese landen buiten de bachelor-masterstructuur gehouden. De regelgeving moet daarenboven de mogelijkheid open laten om later nog specificaties toe te voegen.

De specificaties “of Laws” en “of (Veterinary) Medicine” heffen de kwalificatie op.

Het gebruik van een bepaalde specificatie wijst enkel op inhoudelijke verschillen, niet op kwalitatieve verschillen tussen de verschillende specificaties.

---

⁶ De sector heeft aan de Raad Hoger Onderwijs gemeld dat “of Veterinary Medicine” enkel expliciet voor de masters voorgesteld wordt. Voor het bachelordiploma verkiest de sector “of Veterinary Science”.

4.6 Vanaf wanneer kunnen de specificaties toegevoegd worden?

De Raad Hoger Onderwijs stelt voor dat instellingen de specificatie mogen toevoegen aan de graad, vanaf het moment dat de opleiding als een bachelor of masteropleiding geaccrediteerd werd. De overgangsaccreditatie is hierin inbegrepen omdat ook vóór de oprichting van de NVAO, Vlaanderen kon bogen op een rigoureuus systeem van interne en externe kwaliteitszorg. De raad acht het niet opportuun de specificaties trapsgewijs in te voeren omdat opleidingen dan afhankelijk zijn van de (willekeurige) visitatietijdlijn. Bovendien waren opleidingen niet vóór het doorlopen van de procedure op de hoogte van deze mogelijke “bestrafing”.

De raad acht het ook niet opportuun om het einde van het volledige academiseringsproces (2012) of de Europese ontwikkelingen af te wachten en is het idee van een stuwende Vlaamse rol in de betrokken materie, veeleer genegen.

4.7 Welk studiegebied krijgt welke specificatie?

De Raad Hoger Onderwijs is er geen voorstander van om het gebruik vrij te laten, zoals dat gebeurt in verschillende Europese landen. Op die manier heeft het toevoegen van specificaties geen enkele meerwaarde. In tegenstelling tot het Nederlandse wetsvoorstel, kiest de raad er dus voor om de keuze voor toekenning van specificaties niet aan de instellingen over te laten. De raad is ook van mening dat alle academische opleidingen de specificaties *moeten* voeren (in tegenstelling wat art. 13 van het structuurdecreet vandaag zegt). Voor de professioneel gerichte bachelors wenst de raad zich af te stemmen op de evoluties in de internationale context.

De Raad Hoger Onderwijs is van mening dat het aangewezen is dat de Vlaamse Regering de lijst vaststelt van welke specificaties door welke opleidingen gevoerd worden, en dit na advies van de sector, conform artikel 13 van het structuurdecreet.

4.8 Uniforme schrijfwijze

De Raad Hoger Onderwijs pleit voor een uniforme schrijfwijze van de Engelstalige graden en hun afkortingen omwille van de internationale herkenbaarheid en transparantie. Zo wijst de raad er bijvoorbeeld op dat in artikel 13 van het structuurdecreet “of science” en “of arts” (zonder hoofdletters) opgenomen worden, terwijl internationaal “of Science” en “of Arts” (met hoofdletters) gangbaar is (cf. het rapport Abrahamsen). De raad wijst erop dat ook het Nederlandse voorstel van wet op het hoger onderwijs en onderzoek (artikel 2.14 Graden bij naamsvermelding) de specificaties ook met hoofdletter worden opgenomen.

Wat de afkortingen betreft, verwijst de raad ook naar het Nederlandse voorstel van wet op het hoger onderwijs en onderzoek. Daarin worden de volgende afkortingen naar voren geschoven (artikel 2.14 Graden bij naamsvermelding):

- Bachelor: B;
- Master: M;
- Bachelor met de toevoeging “of Arts”: BA;
- Bachelor met de toevoeging “of Science”: BSc;
- Master met de toevoeging “of Arts”: MA;
- Master met de toevoeging “of Science”: MSc.

De raad stelt voor om deze schrijfwijze voor hoofdletters en afkortingen over te nemen in de Vlaamse regelgeving. Voor de titulatuur met de specificaties “of Laws” en “of (Veterinary) Medicine” stelt de raad de volgende afkortingen voor:

- Bachelor of Laws: BLaws
- Master of Laws: MLaws
- Bachelor of Medicine: BMed
- Master of Medicine: Mmed
- Bachelor of Veterinary Medicine: BVetMed
- Master of Veterinary Medicine: MVetMed

De raad stelt bovendien voor de kwalificatie die na de specificatie volgt met een hoofdletter te schrijven en ook telkens het voorzetsel “in” te gebruiken, bijvoorbeeld Master of Arts **in** de Taal- en Letterkunde.

Isabelle De Ridder
secretaris

Harry Martens
voorzitter